

Балинт Мадяр

ПОСТКОМУНИСТИЧЕСКАТА МАФИОТСКА ДЪРЖАВА: СЛУЧАЯТ УНГАРИЯ

Превод от руски
Владимир Игнатовски

Редактор
Огняна Иванова

СЪДЪРЖАНИЕ

1. В какъв режим живеем?	13
1.1. Посткомунистическата мафиотска държава	15
1.2. Еволюционни типове корупция	16
2. Крахът на Третата унгарска република през 2010 г.	29
2.1. Структура на ценностните ориентации на унгарското общество	30
2.2. Десни и леви: борбата на два анахронизма	32
2.3. Разрушаването на платформата за рационален обществен дискурс.....	34
2.4. Състав на новия слой собственици – неустойчивост на собственическата структура	39
2.5. Отговорността на коалиционното правителство от социалисти и либерали.....	42
2.5.1. Липсата на символична, създаваща колектив политика	43
2.5.2. Раздаването на бюджетни средства и неговата несъстоятелност	48
2.5.3. Накърнената свобода и отсъствието на перспектива за социалните аутсайдери	50
2.5.4. Управленската неспособност за действие, различните нагласи за поведение на двете коалиционни партии ...	54
2.6. Несъвършените институции, гарантиращи системите за съдържане и противодействие.....	58

2.7. Партията ФИДЕС като политически суперхищник ...	60
2.7.1. От малкото семейство в университетското общежитие до голямото приемно семейство в политиката; от алтернативния бунтар до Кръстника.....	60
2.7.2. Социалистите: ерозия на социалната база, либералите: изпаряване на социалната подкрепа, ФИДЕС: пускане на корени в обществото	65
2.8. Политическата студена война: ерозия на институционалните механизми за съдржане и на ограничаващия принцип на конституционното мнозинство преди 2010 г.	69
2.8.1. Политическата студена война	69
2.8.2. Икономическото окопно побратимяване: 70:30.....	73
2.8.3. Смяната на корупционните режими	75
3. Опити за интерпретиране на режима	77
3.1. В плен на интерпретациите, основаващи се на противопоставянето „демокрация – диктатура“	78
3.2. Преминаване към субстанциални понятия при описването на режима	79
3.3. Ограниченото действие на историческите аналогии	81
3.4. Провъзгласяване на унгарската „не-либерална държава“	82
4. Дефиниране на посткомунистическата мафиотска държава	87
4.1. Посткомунистическа	88
4.2. Мафиотска държава	90
4.3. Разширяване пълномощията на главата на патриархалното семейство: мафията, мафиотската държава	91

5. Особенности на мафиотско-държавния подтип авторитарни режими.....	93
5.1. Концентрация на властта и натрупване на богатство	93
5.2. Ключови фигури в мафиотската държава: властовият елит и неговите непосредствени придатъци.....	95
5.2.1. Полигархът	95
5.2.2. Олигархът	96
5.2.2.1. <i>Едрите предприемачи, съпоставени с олигарсите</i>	98
5.2.2.2. <i>Типология на олигарсите</i>	98
5.2.2.3. <i>Конфликтът между Орбан и Шимичка: първата мафиотска война в организирания престъпен „надземен свят“</i>	105
5.2.3. Подставеното лице	111
5.2.3.1. <i>Главата на политическото семейство и семейната ВИП-ложа</i>	119
5.2.3.2. <i>Бизнесът на близките до властта олигарси, полигарси и на техните подставени лица</i>	124
5.2.4. Брокерът-корупционер	126
5.2.5. Семейните телохранители и тайните служби	129
5.3. Присвояване от политическото семейство на държавната база данни, гарантираща демократичен контрол.....	133
5.4. Полибюро вместо политбюро	136
5.4.1. Разграничаване на властовия елит на мафиотската държава от други исторически аналогии	138
5.5. „Law of rule“ вместо „rule of law“	142
5.5.1. Конституционният преврат – институционализиране на произвола.....	143
5.5.2. Завземане на ведомствата на публичната власт.....	146
5.5.3. Правителството не взема решения, то само прокарва в живота решенията на политическото семейство....	146
5.5.4. Законотворчеството в мафиотската държава като шиене на дрехи по индивидуална поръчка.....	147

5.5.5. Ликвидиране на контролните функции на други органи на държавната власт.....	154
5.6. Управлението: фаворити и доверени наместници на политическото семейство, вместо професионални бюрократи.....	157
5.6.1. Средства за сплашване на бюрократичния апарат....	157
5.6.2. Макс Вебер за историческия път към съвременно бюрократично управление.....	158
5.6.3. Разпадане на съвременното бюрократично управление в мафиотската държава.....	159
5.6.4. Защо мафиотската държава не може да се смята за патримониален режим?	162
5.7. Ликвидиране на обществената автономия.....	163
5.7.1. Ликвидиране на местните автономии: вместо органи за самоуправление – „стопанско- експлоатационни кантори“	164
5.7.2. Разрушаване на автономното пространство за интелек- туалната дейност: културата и образованието.....	165
5.7.2.1. <i>Културата</i>	165
5.7.2.2. <i>Образованието, науката</i>	170
5.7.3. „Одомашняване“ на гражданските организации	174
5.8. Вместо класови – патронажно-клиентелистски отношения.....	177
5.8.1. Метаморфозите на социалната незащитеност.....	177
5.8.2. Богати форми на патронажно-клиентелистски отношения.....	179
5.9. Средните слоеве на властовата пирамида в мафиотска- та държава: „новата национална средна класа“ – съсловни чиновници, придворни доставчици.....	186
5.9.1. Съсловните чиновници.....	187
5.9.2. Придворните доставчици.....	191
5.9.3. Здравината на „новата национална средна класа“; потискане на съпротивата.....	193

5.9.4. Най-голямото престъпление – да не си лоялен.....	194
5.10. Непосилните данъци като икономическа политика: системата от специалните данъци	197
5.10.1. Някои типове специални данъци до 2010 г.	199
5.10.2. Систематичната ескалация на специалните данъци след 2010 г.	202
5.10.2.1. Основни типове извънредни данъци.....	204
5.10.2.2. Косвените извънредни данъци	209
5.10.3. Държавни санкции като отговор на социално-икономическата реакция, предизвикана от извънредните данъци	214
5.10.4. Извънредни данъци „наопаки“: стратегически споразумения и взаимни изгоди.....	215
5.11. Насилственото отнемане – ротация на икономическия елит	216
5.11.1. Съюзът на партия ФИДЕС с „християнската средна класа“	218
5.11.2. Уникалната техника, използвана от мафиотската държава за отнемане на имущество.....	221
5.11.3. Ротация и подчиняване на елита от собственици.....	222
5.11.4. Предложение, което не може да откажеш.....	224
5.11.4.1. Индивидуално отнемане на собственост	225
5.11.4.2. Групово отнемане на собственост	233
5.11.5. Типове одържавяване в зависимост от неговите функции	243
5.12. Логиката на властта, съпоставена с ирационалността на политиката в различни области на живота.....	253
6. Дефицит на легитимност на мафиотската държава и средствата за неговото компенсирание.....	255
6.1. „Одомашняване“ на СМИ.....	255
6.1.1. 2010–2014: контрол над СМИ в периода на формиране на мафиотската държава.....	255

- 6.1.2. Промени на контрола над СМИ след 2014 г.
във вече формираната мафиотска държава..... 262

6.2. Манипулирането на избирателната система..... 267

- 6.2.1. Промените в избирателния закон след 2010 г. 269
- 6.2.2. Прокуратурата като част от изборния щаб..... 272
- 6.2.3. Създаване на институционални
възможности за фалшифициране на изборите..... 274
- 6.2.4. Парламентарните избори през пролетта
и местните избори през есента на 2014 г. 276
- 6.2.5. Методи за последващо непризнаване
на изборните резултати..... 277

7. Легитимиране на идеологическия арсенал на мафиотската държава279

7.1. Режимът, управляван от идеологията, съпоставен с режима, използван от идеологията 279

7.2. Целеви идеологически клишета: бог, родина, семейство, трудово общество 283

- 7.2.1. Национализъм, антисемитизъм, расизъм 283
- 7.2.2. Идеологическата пирамида 284
- 7.2.3. Религията..... 292

7.3. Инструменталните идеологически клишета: „системата за национално сътрудничество“ и „борбата за национално освобождение“ 292

- 7.3.1. Системата за национално сътрудничество (СНС) ... 293
- 7.3.1.1. Същностното, ценностно оправдаване
на СНС – „новият принцип за справедливост“ .293
- 7.3.1.2. Оправдаване на СНС от гледна точка
на технологията на властта –
„изкуството на приятелството“ 295

7.4. Борбата за национално освобождение 302

8. Престъпната държава	307
8.1. Унгарският наказателен кодекс за организираната престъпност.....	308
8.2. Конвенцията от Палермо	310
8.3. Мафиотската държава като един от видовете престъпни държави	311
8.3.1. Пример: престъпна организация отнема собственост.....	313
8.4. Типизация на дейността на организираната престъпност	314
9. Пирамидите – връхна точка на мафиотската държава	325
9.1. Икономическата пирамида	325
9.1.1. Автокрация и автархия.....	328
9.2. Външнополитическата пирамида – „танцът на пауна“ и „унгарската хитрост“	329
9.2.1. Дилемите на Евросъюза.....	331
9.2.2. Отварянето на Изток.....	336
9.2.3. Различната логика на санкциите на ЕС и на САЩ.....	344
9.3. Крехкото равновесие на мафиотската държава: спиралата на делегитимиране и границите за използване на насилие	353
Използвана литература	361

В КАКЪВ РЕЖИМ ЖИВЕЕМ?

Не е възможно да определим личното, а още повече политическото отношение към режим, който няма име. Ако не сме в състояние понятийно да осмислим своята реалност, ние се превръщаме в пленници на чужда реалност. Защото, както пишат Стивън Хокинг и Ленард Млодиноу в книгата си „Великият модел“: *„Не съществува концепция за реалността, която да не зависи от картината на света или от теория. Вместо това ние приемаме гледна точка, която ще наричаме реализъм, зависим от модела...“* И добавят: *„Не съществува никаква проверка на реалността, която е независима от моделите. Следователно, добре построеният модел създава собствена реалност. [...] Реализмът, зависим от модела, може да се използва не само за природо-научните модели, но и по отношение на съзнателно и подсъзнателно мисловните модели, които ние всички създаваме, за да интерпретираме и за да разберем всекидневното.“*

Щом са така нещата в природата, това е още повече приложимо и за човешкото общество. Когнитивните механизми на нашето съзнание създават смисъла на изучаваното. Ако не притежаваме необходимите езикови, понятийни рамки, ние ще станем пасивни статисти в конструираната с чужд език, натрапена ни реалност, която отрича нашите ценности. Създаването на език, основан върху собствената ни система от ценности, е първата и неизбежна стъпка по пътя на придобиване на собствена идентичност и свобода. Това е елементарната предпоставка, за да не бъдат принудени индивидът и социумът да попаднат без посока в чужда за тях, не-

поддаваща се на интерпретиране реалност, изградена с помощта на език, продиктуван от други.

По време на смяната на обществения строй, съпътстваща краха на комунистическите режими в Източна Европа през 1989–1990 г., формулата на промените изглеждаше ясна: беше осъществен преход от **еднопартийна диктатура**, която се характеризираше с държавен монопол върху собствеността, към многопартийна парламентарна демокрация, основана на частна собственост и пазарна икономика. Този модел, чийто образец бяха западните демокрации, беше наречен либерална демокрация, независимо дали ставаше дума за нейната президентска, или парламентарна форма, доколкото същността и на двете форми са такива институционални гаранции като разделянето на властите, смяната на правителствата и нормите на добросъвестна политическа конкуренция в политическата сфера, а също така преобладаване на частната собственост, прозрачност на конкуренцията в икономиката и гарантиране на неприкосновеността на собствеността в сферата на икономиката.

Ако се повреди системата от норми на **либералните демокрации**, когато една такава демокрация действа добре, подобни щети, с по-голям или по-малък успех, се лекуват с помощта на механизмите на институционален контрол и разделянето на властите. В този случай подобни „отклонения от нормата“ не достигат критична маса, която да застраши системата като цяло. Но ако тези отклонения от нормалното функциониране на либералната демокрация не само са масови, а и възплъщават основните ценности и цели на правителството, тогава тези доминиращи характеристики вече формират нова система. Разбира се, опитват се да я характеризират с някаква метафора или аналогия, защото новите явления трябва да се идентифицират, и затова се използват вече известни примери. Ето защо някои виждат първообраза на режима на Орбан^А в южноевропейските авторитарни корпоративни режими от 20-те – 30-те години, като например португалския, испанския и италианския,

^А Орбан, Виктор (1963) – унгарски юрист и политик, съосновател на политическа партия ФИДЕС (унг. Fidesz, предишно име: Съюз на младите демократи), през 1988 г., по-късно и неин председател. Два пъти министър-председател на Унгария: през 1998–2002 и след 2010 г. (Тук и по-нататък бележките, които не са изрично упоменати, са на Й. Найденова,

или в много сходния с тях режим на Хорти^А в Унгария. Други явления, наблюдавани в Унгария след 2010 г., напомнят псевдодиктатурите и истинските диктатури в страните от Латинска Америка или по-меките варианти на комунистическите режими. Подобни исторически аналогии са силно ограничени, те могат да предложат представа за природата на едно или друго явление от изучавания режим, но не са способни да опишат режима като цяло.

1.1. ПОСТКОМУНИСТИЧЕСКАТА МАФИОТСКА ДЪРЖАВА

Днес, ние в Унгария живеем в посткомунистическа мафиотска държава. В този израз епитетът „посткомунистическа“ сочи обстоятелствата и предпоставките за възникването на тази държава, т.е. този режим, макар и със закъснение, все пак възниква като резултат от разпадането на еднопартийната диктатура, свързана с монопол върху държавната собственост. Епитетът „мафиотска“ определя природата на функциониране на държавата. Процесите, започнали по време на първото управление на ФИДЕС от 1998 до 2002 г. и развили се с пълна сила след 2010 г., в най-голяма степен са сходни на това, което се случва в повечето държави на територията на бившия СССР, в Русия на Путин, в Азербайджан или в бившите съветски републики от Средна Азия, въпреки че траекторията на политическата еволюция на тези държави след смяната на режима беше различна. Така че в Унгария става дума не само за изкривена, орязана демокрация или за неин дефицит, защото в такъв случай това все пак би било демокрация, макар и ограничена. Но режимът, който може да определим като мафиотска държава, не се побира в традиционните рамки за интерпретация, описваща отношение-то между демокрация и диктатура. Освен това тази държава не се побира в рейтингите за корупция на страните по света, които по принцип се определят от международни организации, защото, ко-

^А Хорти, Миклош (1868–1957) – контраадмирал, регент на Кралство Унгария през 1920–1944 г., установил авторитарно-консервативен режим в страната.

гато ги съставят, се предполага, че става дума за различни степени на едно и също качество, измерващо до каква степен в обществото е разпространено дадено еднородно явление. Унгарската политическа система обаче е със съвсем различно качество и споменатите рейтинги само пречат да видим нейната същност. Това ново качество може да бъде описано, като ясно се обозначи системната специфика, в обяснителните рамки от нов вид.

Обяснителният модел на посткомунистическата мафиотска държава се стреми да обхване цялата система, без да се ограничава с отделни явления, които е възможно да се срещат и в други режими, но в друг контекст; всъщност тези исторически първообрази силно се различават от възникващата мафиотска държава. Нейна основна характеристика е логиката, която е в основата на всичките ѝ действия за разширяване на властта и за забогатяване, при която едновременното нарастване на политическата власт и на собствеността на приемното политическо семейство се осъществява с държавни средства, като се използва монополът за насилие в атмосферата на мафиотска култура, издигната до държавна политика.

1.2. ЕВОЛЮЦИОННИ ТИПОВЕ КОРУПЦИЯ

При **обичайната корупция** частните интереси се реализират нелегитимно с решения за държавно или общинско разпределяне на средства, поръчки, концесии и пълномощия. Например сключват се незаконни сделки между икономически играчи и лица на държавна длъжност – чиновници от различни равнища, които не са свързани помежду си. Обичайната корупция е серия от отделни явления: чиновникът, който взема решението, получава или иска пари и други ползи в замяна на благоприятно за корумпиращата страна решение. Един режим се смята за корупционен в случай че има много такива случаи или ако проблемите на гражданите и въпросите на бизнеса може да се решат най-вече с **подкуп**. В годините след смяната на режима гражданите едва ли можеха да кажат, че чиновниците в променяща се Унгария са неподкупни. Благодарение на политически връзки беше възможно да се получи собственост,

неподлежащ на връщане кредит, най-различни предимства, но колкото и често да се срещаха случаите на корупция, те не се организираха в системообразуваща сила. Разбира се, ако получаването на поръчка е необходимо „да се бутне“ на вземащите решението, това отравя живота на обществото, но тъй като остава в рамките на сделка между подкупващия и подкупения, все още не разрушава основите на демократичното устройство, все още не засяга същността на режима, тъй като е пределно ясно, че става дума за нарушаване на общоприети, легитимни норми за поведение. (Корупцията, свързана с финансирането на партиите, която често се среща дори в утвърдени демокрации, а също така корупцията сред чиновниците, се смятат в еднаква степен за отклонение от нормата.) Освен мерките за защита и за наказание от страна на държавата в борбата с такива отклонения се използват антикорупционните служби, които се опитват да разкрият проявите на корупция с помощта на печата и с други похвати и да ги направят публично достояние, като се предполага, че след като бъдат разобличени виновните, те ще понесат заслужено наказание.

При социализма преди смяната на режима корупцията не беше системообразуващ елемент, а типично явление, съпътстващо системата. В рамките на плановата икономика съществуваха три икономики:

- **„Първа икономика“**, основана на държавната собственост, която имаше определящо значение за икономиката на страната благодарение на национализацията от края на 40-те години.
- **„Втора икономика“**, създадена от частни предприемачи, свързани с многообразни форми с държавния сектор, запълваше пазарните ниши на всеобщ дефицит с корени в системата на централизирано планиране: в търговията на дребно, в обслужването и в семейните стопанства при селскостопанските кооперации, т.нар. земи за лично ползване.
- С термина **„трета икономика“** можем да характеризираме многобройните „вратички“ в сферата на стоки с повишено търсене, които възникваха на фона на всеобщ дефицит и функционираха под формата на корупционни сделки. Най-различни форми на корупция и на взаимна корупция фактически равномерно бяха проникнали в цялото общество, от портие-

рите до чиновниците и партийните секретари. При държавен монопол икономиката на дефицит почти във всички точки на икономическите връзки някой имаше вещи, които може да се предложат за продан, предлагаше услуги или компетентност при вземането на решения, за които бе възможно да се получи бакшиш, „подкуп“ или корупционна рента. Битовите унгарски изрази, например „да намажеш“, в същото време сочеха, че ако механизмът не бъде „смазан“, цялата система на планови директиви ще бъде парализирана. Задължителният за функционирането на режима характер на взаимните услуги, на границата между законното и незаконното, правеше това кълбо от корупционни сделки морално допустимо. Защото цялата система действаше на принципа на псевдоравенството, доколкото възможностите за нелегитимно обогатяване на висшите ръководители също бяха силно ограничени в условията на икономика, основана на монопола на държавна собственост, а стотици хиляди на ниските равнища на системата можеха да получават „рента“ благодарение на минимонополите, които те притежаваха.

Смяната на режима обаче породила невиджано дотогава и материално неравенство, и позиции, създаващи възможност за корупция. След като икономиката на дефицита прекрати съществуването си и промени отношенията между играчите на частния пазар, пространството на корупцията премина в икономическото русло на отношенията между държавно-общинския и частния сектор. Но в тази бартерна търговия поръчители все по-често вече бяха не дребните потребители от режима на Кадар^А, а кръгът за богатели предприемачи – от дребните арендатори на общински търговски точки до големите нови играчи, които си поръчват необходимото им юридическо регулиране. В рамките на обичайната корупция, възникнала след смяната на режима:

^А Кадар, Янош (Янош-Йозеф Черманек, 1912–1989) – главен секретар на Унгарската социалистическа работническа партия (УСРП) от 1956 до 1988 г.; два пъти министър-председател на Унгария (1956–1958 и 1961–1965). Неговото управление, особено по-късното, известно като „гулашов социализъм“ и „мека диктатура“, се характеризира с либерализация на политическия живот и достъпност на стоките за масово потребление.

- първо, стесни се кръгът от корумпирани хора; корупцията изгуби своя всенароден характер и засягаше главно работещите в държавната администрация и политическата класа в широкия смисъл на това понятие;
- второ, промени се структурата за вземане на решения, податливи на корупция: вместо предимства, свързани с всекидневното потребление, на преден план излезе държавната подкрепа, осигуряваща предимства в конкурентната борба за обогатяване; например при приватизацията, при получаването на държавни и общински поръчки, за успешно участие в търгове, при промяна на статута на недвижимо имущество, при оформяне на официални разрешения;
- трето, значително се увеличи печалбата, получавана от отделни корупционни решения: вече за обикновен подкуп можеше да получите под тезгяха не само бяла порцеланова тоалетна чиния, но и цял завод за производство на тоалетни чинии, заедно със свързаната с него верига магазини, на всичкото отгоре с кредит, даден от държавата;
- четвърто, ролите в корупционните сделки бяха ясно разпределени: вече не можеше да се каже, че „всички“ в широкото социално пространство, породено от дефицита, корумпират и са корумпирани; инициаторите на корупционните сделки в икономическата и обществена сфера сами правяха предложения на държавните служители.

Аномалиите в сферата на финансиране на партиите и степента на корупционно заразяване в тази област породиха погрешни предположения и неточни представи. В процеса на смяна на режима западните образци създадоха убеждението, че **членският внос и легалните дарения ще** осигурят значителни приходи за партиите. Макар да беше очевидно, че партиите, действащи след смяната на режима, дори всичките заедно, не са в състояние да достигнат рекордния брой членове на бившата комунистическа партия – Унгарската социалистическа работническа партия (УСРП), която имаше 800 000 членове, нито можеха да достигнат сумите, които те задължително плащаха като членски внос, никой не можеше да помисли, че дори по време на пика от 1990–1991 г. общи-

ят брой членове на новите партии ще достигне едва една десета от тази рекордна цифра. По-нататък реалният брой членове на партиите непрекъснато намаляваше. Нещо повече, заради намаляването на обществената активност между изборните кампании, влошаването на материалното положение на гражданите, ръста на безработицата и на инфлацията, се налагаше членският внос да бъде ограничаван до символични суми, тъй като иначе би се наложило партиите да изключват онези, които не могат да плащат членския си внос, а това би причинило организационни и комуникативни щети, съществено по-големи от приходите от форсирано събиране на членски внос. Намаляването броя на членовете в новите партии неизбежно предизвикваше намаляване на приходите от членски внос, което породило трудности за поддържане дори на минимална организационна структура.

В същото време годишната бюджетна система на държавно финансиране на партиите не отчиташе реалните нужди на **кампаниите за изборите**, още от 1994 г., частта от държавния бюджет, покриваща растящите разходи за кампаниите, беше незначителна. В началото обемът на разходите на партиите за изборителна кампания не бяха лимитирани. Едва през 1996 г. беше определен лимит, действащ до 2013 г., от 1 милион форинта за кандидат. Лимитът беше проблематичен не само защото не претърпя промени въпреки съществуващата тогава инфлация, но и защото разходите, по един или друг начин свързани с кампанията за изборите, надхвърлиха рамките както на юридически установените срокове, така и на непосредствено свързаните с кампанията събития. Всичко това доведе до ескалиране на разходите за провеждане на изборна кампания и правеше невъзможно контролирането на тези разходи. Освен това Държавната сметна палата имаше право да контролира само обявените от партиите разходи за избори, т.е. можеше да проверява само дали правилно са сумирани отделните разходни пера.

Заради недостатъчното официално партийно финансиране всички основни унгарски партии, опитващи да осигурят дейността си за сметка на членски внос и на държавни дотации, предварително бяха обречени да бъдат недееспособни, въпреки че в кметството на някой малък град работеха повече служители, отколкото

в целия апарат на най-големите партии, участващи в смяната на режима. Необходимостта от допълнителни източници на средства и фактичката липса на контрол за неофициалното, извънбюджетно финансиране, предизвика „размиване“ на бюджетната бариера на партийните финанси. В предел или стимул за привличане на материален ресурс се превръщаше реалното или очаквано политическо влияние, както и активността на партиите, а в действителност – само тяхната способност да се самоограничават.

Очакваните приходи на партиите от членски внос и от бюджетни дотации не покриваха разходите, които надхвърляха рамките, гарантиращи основните им функции. Освен това непрозрачните приходи, за които можем да съдим въз основа на огромните разходи за изборите, в част от системата за финансиране се превърнаха големите кредити. При получаване на кредити партийното ръководство разчиташе предварително, че ще успее да погаси задълженията, като продава недвижимо имущество, по принцип получено безплатно или при изгодни условия, или като капитализира връзките, създадени вследствие на овладените властови позиции. В същото време, **докато постепенно изчезваше безкористната подкрепа на партиите, основана на политически симпатии и растяха техните задължения, неизбежно се разширяваше корупцията, свързана с тяхното финансиране.** Центърът на тежестта на доходите, получавани извън държавните дотации, не само се премести от членския внос към други постъпления, идващи от икономиката. В тези постъпления все по-ясно се проявяваше икономическият интерес и акцентът върху съответни услуги, излизайщи извън рамките на възможните политически симпатии.

Сега инициативата стана двустранна – не само актьорите в икономиката търсеха връзки с членовете на новата политическа класа, но се случваше и обратното. Тази взаимна помощ се разполагаше в широко пространство, между законното и незаконното. В подобни връзки имаше не само перспектива за партийно финансиране, заобикалящо закона, но и възможности за лично корумпиране на членовете на политическата класа.

Нарастваше опасността от преплитане на интереси там, където не стигаха ресурси от центъра. Тъй като и кампаниите за изборите в общините – за кметове – също изискваха значителни разхо-

ди, аномалиите на финансирането на партиите от центъра проникнаха във всички кътчета на страната. Освен това при използването на парични средства по места кръгът от потенциални спонсори още по-непосредствено съвпаднаше с кръга от лица, получаващи привилегии на взаимна основа. Въпреки че разпространяването на корупцията доведе в голяма степен до спадане на доверието в политическия елит, все пак **рутинното ѝ функциониране** не се превърна в **системно функциониране**, определящо като цяло политическите цели. Тази корупция породи по-скоро свят, слабо контролиран от центъра, а властовите позиции в него осигуряваха хаотична автономия, като често избухваше вътрешна конкурентна борба. Партиите, с изключение на „Съюза на младите демократи“ (ФИДЕС), не създаваха бизнес, който да им носи приходи, а само изземваха рента, изсмукваха пари от предприятията. Правеха го обаче много систематично.

Появата на **организиран подземен свят, на мафия**, означава качествена промяна в сравнение със света на обичайната, свободната и затова конкурентна корупция. Сега организираният престъпни групи се опитват методично да упражняват влияние върху представителите на държавната власт. Ако успеят, можем да твърдим, че организираният престъпен подземен свят е намерил подход към висшата политическа сфера на държавната власт и се опитва да влияе не само на вземането на отделни решения при разпределяне на средства и на достъпа до тях, но и на механизма за регулиране, на законодателството. В такъв случай е много трудно да се прокара ясно границата между легитимното лобиране и натиска, който организираното криминален ъндърграунд оказва с помощта на подкупи и на шантаж. За разлика от обичайната корупция, дейността на този подземен свят не се основава на обикновеното взаимно съгласие на страните и на взаимното предоставяне на незаконни предимства. Стремехът е с помощта на заплахи и насилие този свят да принуди желанията му да бъдат изпълнени: той шантажира, взема **рекет „за закрила“**, стреми се да контролира онези отрасли в бизнеса, които обещава големи печалби. Като се опитва да монополизира определени сфери на незаконната икономика, той действа на пазар, сегментиран както териториално, така и отраслово, т.е. който не е в състояние да разпространи влиянието си върху

цялата икономика или върху цялата страна. Фактът, че подялбата на пазара се постига посредством споразумения, прекъсвани от войни между мафиотските фамилии, които понякога придобиват институционалната форма на съвет между главите на фамилиите, не премахва йерархичния характер на вътрешносемейните, вътрешнокланови отношения. (Във формите на мафията, утвърдени отвъд океана, т.е. на организираното криминален подземен свят, постепенно отпадат присъщите на традиционните форми „колективни“ функции.)

Мафията вече си създава икономически възможности не само за да получава незаконна печалба с помощта на подкупи, но и като налага данъци, а и като принуждава да се плаща заради рекет. Тя стимулира с подкупи представителите на държавната власт, рекетира актьорите в икономиката да ѝ плащат „за закрила“. Класически пример е сицилианската мафия, чиито приличащи на октопод пипала обвиват изотдолу света на политиката. Организираният престъпен подземен свят вече е опасно, трудно отстранимо явление, но то променя характерните за правовата държава нагласи само ако неговите представители получат достъп до политическата власт. Дори да има продажни чиновници и политици, дори те да не са малко, може да бъде запазена непоколебимата вяра, че държавата се бори с мафията. Иначе казано, дори отделни хора да грешат, институциите на държавата водят борба с престъпните групи на организирания криминален свят. В такива случаи ситуацията все още е ясна: методите на организираната престъпност все още не са образец за систематично подражаване в очите на политическите представители на държавната власт. Но ако инфилтрирането в рамките на дълго време преминава някаква граница и определени отговорни политици са завербувани от икономическата мафия, т.е. от мафията, която не възприема публична политическа роля, то държавата е завладяна или е налице, казано на английски – **state capture**. В такива случаи е възможно приемане на поредица закони, норми в правото и решения за реализиране на нелегитимни частни интереси.

И в Унгария след смяната на режима се появиха организирани престъпни групи, опитващи се да постигнат политическо влияние, но в този случай не можем да говорим за state capture. Наистина,

през първата половина на 90-те години някои от тях, като се възползваха от нарочно изкуствено допуснати пропуски в законодателството, забогатяха от нелегална търговия с петрол, от нощни увеселителни заведения или от охранителна дейност. Все пак организираният престъпен подземен свят не се стремеше към главна роля в политиката, най-вече защото през 90-те години се наблюдаваше активно проникване на чужди (предимно руски и украински) организирани престъпни групи на младия унгарски пазар. Организираният престъпен подземен свят възнамеряваше преди всичко да разшири и да продължи безнаказано да упражнява незаконната си дейност. На границата с новия век новият политически елит, възникнал след смяната на режима, отчасти унищожи този криминален свят, отчасти му определи конкретни граници и го опитоми. Законодателят още през 1995 г. затвори източника на огромните доходи от машинациите с петрол. А вследствие на войните за пазари и разправиите между фирмите за охрана, набрани от бивши служители в органите по сигурността и за защита на обществения ред, някои от представителите на тези фирми отидоха в затвора, а други станаха министри.

Затова пък **организираният криминален свят, който е „надземен“ – мафиотската държава**, – излиза далеч извън пределите на аномалиите на партийното финансиране и стремежът на престъпния ъндърграунд към политическо влияние. В този случай характерът на отношенията се променя в два аспекта. От една страна, за обогатяване на частни лица не се използва част от незаконните средства, породени от необходимостта да бъдат финансирани партиите – в случая за натрупване на частно богатство се използва целият потенциал за вземане на решения на политическата партия, и то не от време на време, а систематично. От друга страна, престъпните стремежи „отдолу“ и „отвън“ не просто изкривяват съдържанието на вземаните решения, напротив, още от самото начало процесът на управление и нормативно регулиране целенасочено се приспособява към отделни нелегитимни интереси „отгоре“ и „отвътре“. В мафиотската държава изчезва характерната за организирания престъпен свят двойствена практика на принципа „нагоре смазваме – надолу вземаме пари „за закрила“, тъй като организираният престъпен „надземен“ свят притежава държавната власт и сам

определя данъците и прибира рентите, които изпълняват функциите на плащане „за закрила“.

Класическият свят на процъфтяващата корупция се характеризира с хаотично преплитане на конкуриращи се помежду малки и големи незаконни сделки, като придобива все по-структурирана форма и преминава през няколко степени на еволюция.

- Първата степен на тази еволюция е светът на свободната конкурентна корупция. Основно средство тук е подкупът, т.е. поръчител е икономическият играч, а представителят на държавната власт прави корупционни услуги. Корупционните сделки се сключват за всеки отделен случай, като нито един от участниците в тях не е организирана група.
- На това се базира втората степен на корупционната еволюция, олигополният свят на мафиотски групи (организиран престъпен подземен свят), роден от непрекъснатото избухващите войни и сблъсъци и съставен от локално-парциални монополи. Огледалното му отражение в държавната сфера възниква тогава, когато една или друга политическа сила също успява да създаде свои олигополни принудително корупционни механизми, които притискат играчите в икономическата сфера. На този етап икономическите и политическите актьори вече взаимно и привично общуват помежду си.
- На третата степен от еволюцията мафиотската държава (организираният престъпен „надземен“ свят) вече ограничава и ликвидира организирания престъпен подземен свят, унищожава анархистичния, отчасти автономен свят на олигарсите, а също така създава в сферата на корупцията единен субкоординиран ред, централизира корупцията в цялата страна, и установява държавен монопол върху корупционните дейности. Тя се бори не с корупцията изобщо, а с неразрешената, партизанска корупция. Осъществява на държавно равнище това, което класическата мафия постига в сферата на своите интереси – премахва „крадеца индивидуалист“. Американската шега: „Не кради! Правителството не обича конкурентите!“ – добива практически буквален смисъл.